

Behovet av en förening för rationell hushållning : Föredrag

Bergström, Gertrud

12 A Br.

*Ekon.
colln.
93
0*

BEHOVET AV EN FÖRENING
FÖR
RATIONELL HUSHÅLLNING

FÖREDRAG
AV
GERTRUD BERGSTRÖM

STOCKHOLM. ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Pris 35 öre

STATISTISKA CENTRALBYRÅEN

FÖRORD

ÖSTVIND BERGSTRÖM

Kungl. biblioteket

0 0000 000022526

BEHOVET AV EN FÖRENING
FÖR
RATIONELL HUSHÅLLNING

FÖREDRAG

AV

GERTRUD BERGSTRÖM

STOCKHOLM - ALBERT BONNIERS FÖRLAG

BENÖYET AV EN FÖRENING
1917
RATIONELL HUSHÅLLNING
FÖRBUD
AV
GERTRUD BERGSTRÖM

STOCKHOLM. ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1917

Särskilt under de sista månaderna ha väl de flesta av oss gjort vad vi kunnat i fråga om sparsamhet. Vi ha försakat, vi ha bytt ut dyra livsmedel mot billiga, vi ha använt alla upptänkliga surrogat, vi ha räknat ut, så gott vi kunnat, hur vi skola kunna få de knappa hushållspengarna att räcka. För den närmaste framtiden torde denna form av sparsamhet alltjämt bli en tvingande nödvändighet, ty för närvarande finns i världen mindre säd, kött, smör, mjölk m. m. än vad som under vanliga förhållanden brukar vara fallet. Utöver en viss gräns kan emellertid icke en sparsamhet av detta slag gå. När vi söka efter andra utvägar för att reda oss över svårigheterna, måste vi gå till andra områden av praktisk verksamhet, göra jämförelser och dra nytta av där gjorda erfarenheter.

Inom de flesta verksamhetsområden ha de sista 50—100 åren varit tämligen revolutionerande. Inom hemmen — hushållningen — har det icke heller stått stilla, men går man saken närmare in på livet, skall man nog finna, att de egentliga förändringarna inom hemmens hushållning bestå i en inskränkt hemproduktion. Man behöver inte längre i hemmen tillverka alla de förnödenheter, som i gångna tider togo många flitiga händer i anspråk. Till följd av industriens övertagande av en stor del av denna produk-

tion finnes nämligen nu att köpa många av dessa varor till ett långt billigare pris än vad desamma skulle betinga, om de tillverkades för hand. Så behöva vi t. ex. inte längre stöpa våra ljus, spinna vår ull, mala våra kryddor o. s. v. Inom hushållen har arbetet dessutom i viss mån underlättats med hjälp av en och annan maskin, om också på detta område förvånande litet har vunnits för hemmen. Man kan knappast tala om att mer än 2 slags maskiner blivit en de många hemmens hjälpare, nämligen symmaskinen och köttkvarnen. I stort sett har hushållningen i övrigt icke förändrats, utan gått efter gamla vanor.

Kvinnornas arbete inom hemmen blev genom hemarbetets partiella industrialisering alltmer överflödigt, och de övertaliga arbetskrafterna måste söka sitt förvärv inom andra yrken. Kvinnorna gingo på detta sätt miste om de kunskaper de förut förvärvat sig helt enkelt genom praktik. De sista 20—30 åren har man emellertid sökt råda bot härutinnan genom införande av en systematiserad undervisning i hushållsarbete. Genom förberedande skolköksundervisning, genom hushållsskolor och kortare husmoderskurser har man sökt bibringa den kvinnliga ungdomen färdighet i matlagning.

För att husmodern skall bli skickad att vara en hemmens ekonomiska förvaltare, får emellertid en dylik undervisning ej ensidigt inriktas på matlagningen. Den måste vara mera omfattande, den måste sikta till att ge de blivande husmödrarna förståelse för ekonomiska beräkningar, för det verkliga värdet hos råvaran, för människans näringsbehov o. s. v. Att hushållningen grundas på ekonomiska beräkningar

blir en alltmer trängande nödvändighet, då man vet, att direkta hushållsutgifter draga de största summorna. Man har vid undersökning av utgifterna för ett flertal familjer funnit, att 50 % gå till själva hushållet (kläder och liknande ej medräknade).

Alltså, det behövs ej enbart en praktisk undervisning, utan även vad man så länge fasat för, när det gällt husmoderns område, undervisning även i en del teoretiska ämnen. Den praktiska undervisningen skall ge den tekniska färdighet, som är en nödvändig betingelse för att arbetet skall utföras fort och väl, den teoretiska undervisningen skall uppöva tänkandet, ge förståelse för arbetet, skärpa omdömesförmågan.

Det ges emellertid även andra möjligheter än undervisningskurser av olika slag, när det gäller att följa med utvecklingen på ifrågavarande område.

Här kunna vi hämta lärdomar från ett annat närgränsande område, lantbruket — lantushållningen. Vi ha där mycket att lära. För alla är det väl bekant, att lantbruket numera sköts mycket mera rationellt än förr. Av samma stycke jord utvinnes nu mycket större skördar än förr, kreatursbesättningarna ge rikare avkastning o. s. v. Vad är det som drivit fram jordbruket? Jo, först och främst det, att jordbrukarna genom hjälp av vetenskapliga rön och försök kommit till bättre arbetsmetoder, att man genom noggranna forskning och experiment drivit upp boskapsskötseln till en höjd, som man för 20—30 år sen ej ansett tänkbar. Att det nu är möjligt även för de lantbrukare, som ej haft tillfälle att genomgå lantbruksskolor, att dra nytta av de framsteg, som sålunda vunnits — för detta ha lantbrukarna att tacka sina talrika före-

ningar och organisationer, genom vilka upplysning sprides i dessa frågor, och vilka äro öppna för alla, även för den minste småbrukare. Oerhörda vinster för lanthushållningen har man på detta sätt åstadkommit. Endast till ett par av deras hjälporganisationer skall jag här hänvisa. Först och främst då en av de föreningar, som troligen mest kraftigt ingripit för upphjälpanDET av småbrukarens husdjursskötsel och mjölkhushållning, nämligen kontrollföreningarna. Den första kontrollföreningen bildades i Danmark 1895. År 1898 följde Sverige exemplet. År 1914 funnos här inom landet icke mindre än omkring 800 sådana föreningar. Ännu många andra föreningar ha lantbrukarna bildat för ekonomisk självhjälp, t. ex. fröodlareförening, avelsförening, andelsmejeri o. s. v.

Staten bidrar på många sätt att stödja lantbrukarna i deras strävan till en alltmera rationellt driven hushållning. En av de senaste årens viktigaste statliga åtgärder i detta syfte är upprättandet av Centralanstalten för jordbruksförsök. Denna omfattar många olika avdelningar, där olika viktiga utprovningar verkställas, t. ex. ekonomisk utfodring av husdjuren, undersökning av olika fodermedels värde för olika ändamål, av skadeinsekters och växtsjukdomars härjningar, av bakteriernas betydelse för lantbruket o. s. v.

Det är av vikt, att produktionen av livsmedel drives rationellt, men det är av icke mindre vikt, att konsumtionen ordnas på ett tillfredsställande sätt, och i sådant avseende ha ännu inga verkliga kraftanstängningar gjorts.

Danmark var föregångslandet den gången då den första kontrollföreningen kom till stånd, liksom det

så ofta förut gått i spetsen, när det gällt förbättringar på lantbrukets olika områden. Danmark går i spetsen även när det gäller att efter mönster från lantushållningens område organisera husmödrarna. Sistlidna höst utkom en skrift av den i Danmark väl kände nationalekonomen, docenten Jens Warming. Han framhåller däri vikten av att husmödrarna på vissa områden följa lantbrukarnas exempel och framlägger behovet av en husmodersförening. Boken heter »En husmodersförening» och kan rekvideras genom vilken bokhandel som helst. Mycket av vad jag här framlägger har jag hämtat ur denna skrift.

Vad skulle vi nu vinna av en sådan sammanslutning? Ja, för att få svar på den frågan, behöva vi bara tänka på vilka svårigheter husmödrarna i allmänhet ha att dragas med, vilka önskemål, som äro mest allmänt framträdande. Det lönar sig föga, att var och en sitter hemma hos sig och grämer sig över t. ex. att tvätten sköts så illa, att bagarbrödet blir allt sämre och mindre, att frukostbordet får stå dukat hela förmiddagen, emedan alla familjens medlemmar ha olika frukosttider o. s. v. En och en uträttar man ingenting, men samfällt kan man åstadkomma åtskilliga förbättringar.

En av huvuduppgifterna för en sådan förening vore att arbeta fram goda varor och att sätta stopp för dåliga. Under normala förhållanden har ett sådant arbete stor betydelse, nu är det viktigare än någonsin, när alla varor försämras och surrogat av allehanda slag översvämma marknaden. Det blir nog inte lika lätt att en dag, när surrogaten äro överflödiga, åter få bort dem. I Stockholm göras visserligen genom Hälsovårdsnämndens försorg undersökningar av miss-

tänkta varor. Man söker sålunda skydda allmänheten icke endast för förfalskade varor utan också till en viss grad för varor, som äro för litet värda i förhållande till sitt pris. Att husmödrarna genom sin organisation kunde medverka i detta arbete skulle säkert vara av stor betydelse. De trots nyssnämnda kontroll ofta förekommande förfalskningarna eller mindervärdiga varorna peka på att kampen behöver tagas upp på båda linjer. Jag vill endast påminna om några få värdelösa handelsvaror, de s. k. äggpulvren, som ha ingenting gemensamt med verkliga ägg, de dåliga safterna, som endast till färgen påminna om fruktsaft, de hundratals putsmedlen, vilka alla sägas överträffa varandra, men kosta långt mer än de äro värda. I sin fördragsamhet gentemot sådana missförhållanden äro husmödrarna nästan rörande. Man inte endast blundar alltför mycket inför liknande bedrägerier, det är icke utan att man på hushållsområdet stundom rent av är en smula hemfallen åt vidskepelse. Så kan man t. ex. gott beteckna den godtrogenhet, med vilken man mottager den dyrtidsupplysning av mindre vederhäftigt slag, som ofta presteras i tidningsnotiser. Vi påminna oss kanske litet var ett råd, som gick genom tidningspressen för något år sedan, angående sättet att utdryga fotogen. Man tillråddes att späda ut den med vatten och soda. Många voro de husmödrar, som i de dagarna förstörde sina lampvekar genom det experimentet.

Ett annat område, där föreningen skulle söka ingripa, vore mot den nu så vanliga fördyringen av varor på grund av dyrbara och onödiga förpackningar, använda endast för att förgylla upp en dålig vara.

Föreningen borde genom sina ombud även söka

medverka till att försäljningen av matvaror sker på ett hygieniskt tillfredsställande sätt. Ännu förekommer det, att brödet ligger framme för allmänhetens närgångna undersökning, att säljaren med fingrarna plockar in det i påsen, att det s. k. »uppskurna» i charkuteriaffären av den som skär upp omsorgsfullt fingras skiva efter skiva.

Vidare bör genom föreningens försorg undersökningar göras av i handeln förekommande hus-hållsmaskiner och redskap, vilka äro ämnade till tjänst för husmödrar, men vilka ofta nog vid användning visa sig vara värdelösa. De talrika braskande annonserna locka många till att kosta på sig en och annan sådan maskin, men hur ofta visar det sig icke, att densamma endast har skrotets värde.

Arbetet bör emellertid icke vara bara av negativ utan även av positiv art. Så t. ex. bör, när efter grundlig utprovning ett eller annat hjälpmedel visar sig vara synnerligen värt att rekommendera, en verksam agitation bedrivs för att det också skall komma alla till nytta. Särskilt då det gäller att sprida kännedom om nya födoämnen, är ett sådant upplysningsarbete av stor betydelse. Vi äro i fråga om sådana nyheter mer än lovligt konservativa. Man erinre sig det intensiva arbete, som måste bedrivs för att människor skulle förmås att vilja äta potatis. Det var nu visserligen icke denna generation, som i fråga om potatisen förstockade sina sinnen. Men motståndet mot användandet av margarin påminner ej så litet om tiden för potatisens i början alltför långsamma segertåg genom världen.

I dessa dagar, när vi icke för pengar kunna uppdriva vare sig margarin eller potatis, föstå vi

nog mer än någonsin, att vi den gången voro lindrigt sagt fördomsfulla.

Säkerligen stå vi inför en kraftig utveckling på hushållsområdet. Nöden är uppfinningarnas moder, säges det, icke utan skäl. Nöd ha vi i sanning, nöd av alla slag. Människor ha som aldrig tillföre tvingats att hjälpa sig fram över svårigheter, tvingats att söka reda på hjälpmedel. Säkert kommer det en gång att visa sig, när kriget upphör, att just på detta område viktiga upptäckter gjorts. Redan ha rykten om sådana kommit ut. Är det icke viktigt, att det finns en organisation redo att ta fasta på dessa uppslag, hindra att de råka i glömska, i stället sprida kännedom om dem.

Ett annat område, där ett planmässigt ordnat upplysningsarbete vore av synnerlig stor betydelse, är bostadsbyggandet. Jag menar, att föreningen genom sina sakkunniga skulle alldeles särskilt arbeta för att större hänsyn skulle tagas till de önskningar, som husmödrar efter lång erfarenhet kommit till i fråga om ordnandet av detaljer i köket. Detta gäller även de små lägenheterna. Det är så mycket, som kan göras t. o. m. utan den ringaste kostnad, om man redan vid byggandet har planen klar och har sinne för vad som kräves vid utförandet av arbetet i denna hemmets verkstad. På detta område skulle konsulenter stå till tjänst med ritningar och förslag till inredning. Man borde även stå till tjänst, när det gäller att ge råd angående praktiska, billiga och ändå vackra möbler. Det behövs, att något i det avseendet göres för att ersätta de målade möblerna i allmogestil, som nu gå epidemiskt överallt, utan

att varken hållbarhet eller skönhet berättiga en sådan spridning.

Verksamheten skulle ledas från en byrå och där skulle också allmänheten ha tillfälle att få råd av sakkunniga konsulenter, manliga och kvinnliga allt efter kvalifikationerna för just det område inom hushållningen, som frågan gäller.

Där borde också en verksamhet drivas i likhet med vad som sker vid Centralanstalten för jordbruksförsök. Föreningens byrå skulle bli en utprovningsanstalt för hushållsförsök.

Men till allt detta behövs pengar och var taga dem? Föreningen skall vara en organisation för ekonomisk självhjälp och bör därför också grundas på medlemmarnas egna bidrag. Årsavgifterna böra sättas låga, så att icke denna utgift avskräcker någon från att vara med. Möjligen kunde man tänka sig en progressiv stegring av årsavgiften. Lägst 50 öre för t. ex. inkomsttagare under 2,000 kr., 1 kr. för inkomsttagare mellan 3,000—4,000 o. s. v. Jag tänker mig massanslutning till föreningen, men till en början borde den omfatta endast Stockholm och dess närmaste omgivning. När den vunnit stadga och erfarenhet, skulle den kunna sträckas ut över hela landet. Möjligen blir dock en så vidlyftig apparat för tungrodd, och kanske finner man det bättre att mindre föreningar upprättas t. ex. länsvis.

I Stockholm beräknar man att det existerar omkring 103,000 hushåll. Av dessa stå endast omkring 9,000 hushåll på en inkomstgrad överstigande 3,000 kr. Alltså, omkring 94,000 stockholmsfamiljer leva på eller de flesta långt under 3,000 kr. Det är tydligt, att årsavgiften i föreningen bör bli låg, om man skall

räkna på att få stor anslutning, men lika tydligt är att just stockholmsfamiljerna skulle behöva att gemensamt upptaga kampen för att ett planmässigt och energiskt arbete insättes på att alla hushållets grenar skötas efter kloka principer. Nog bör man väl kunna räkna med att så många som fjärdedelen av hela antalet av Stockholms hushåll skola visa tillräckligt intresse för en sammanslutning, som säkerligen kommer att tillföra dem såväl direkta som indirekta vinster.

Ett rörelsekapital av omkring 20,000 kr. bör man snart nog komma upp till. Ju större medel man har, ju mera kommer man att kunna uträtta för hemmens väl. Man måste räkna med god avlöning för sakkunniga inom alla fack, ty endast de bästa förmågor böra anlitas. Småningom, när föreningen visat sig kunna utföra ett samhällsnyttigt arbete, bör den kunna påräkna statsbidrag.

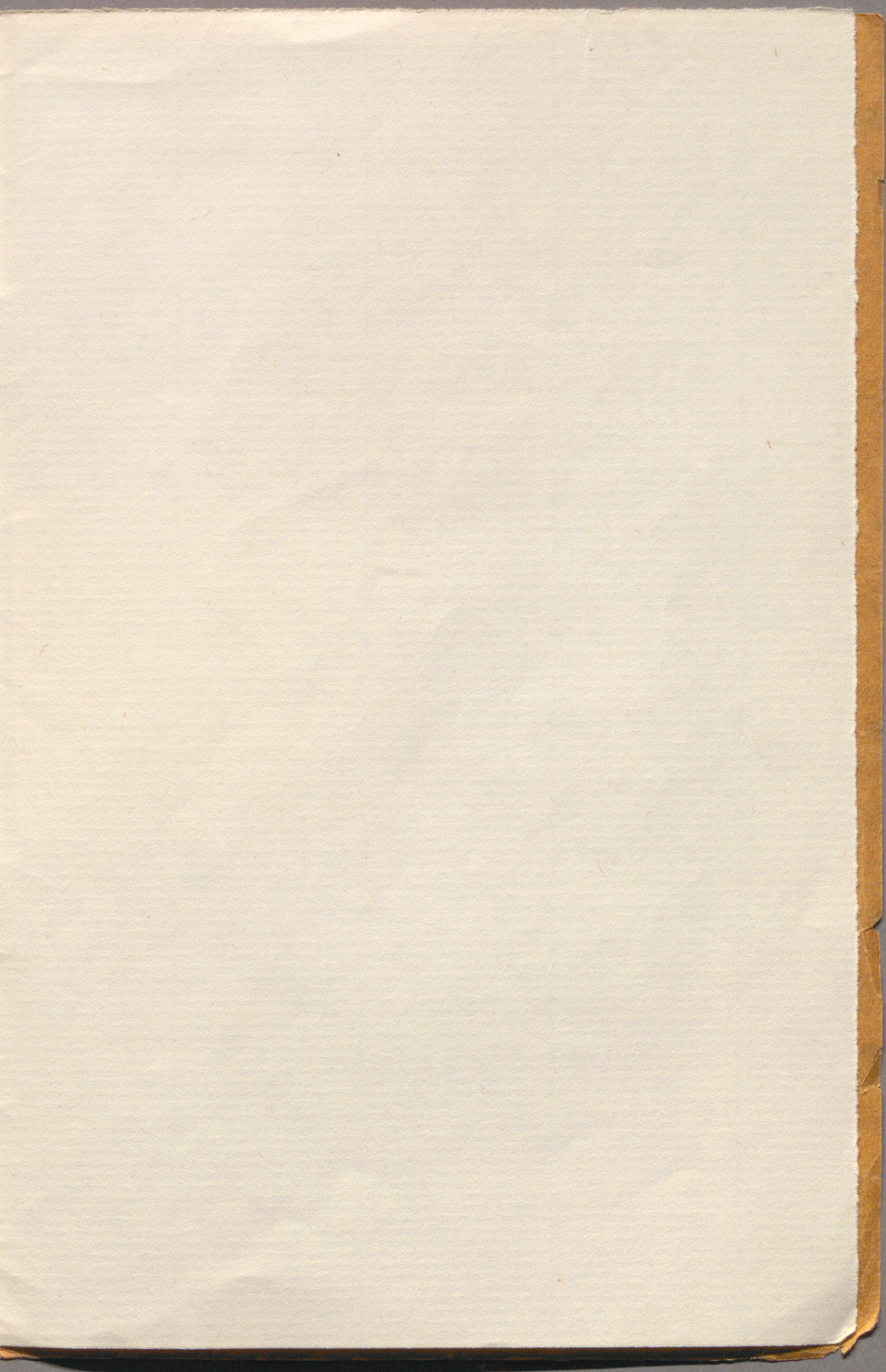
Till sist en sak, som föreningen icke bör laborera med (fortfarande begagnar jag mig av den danske auktoriteten på området). Man bör icke syssla med tjänarinnespörsmålet. D:r Warming framhåller som en viktig synpunkt, att föreningen ej bör bli en arbetsgivareorganisation. Det är givetvis av vikt, att allt vad partipolitik heter bannlyses från föreningen. Här är ju också ett område, som politiken icke har att göra med. Det bör vara en förening, öppen för alla, fattiga och rika — i synnerhet fattiga — höger och vänster, hög och låg. Alla behöva vi föra en rationell hushållning. Kunna vi med hjälp av en klok organisation åstadkomma detta utan att ytterligare behöva försaka och utan att dra in på det

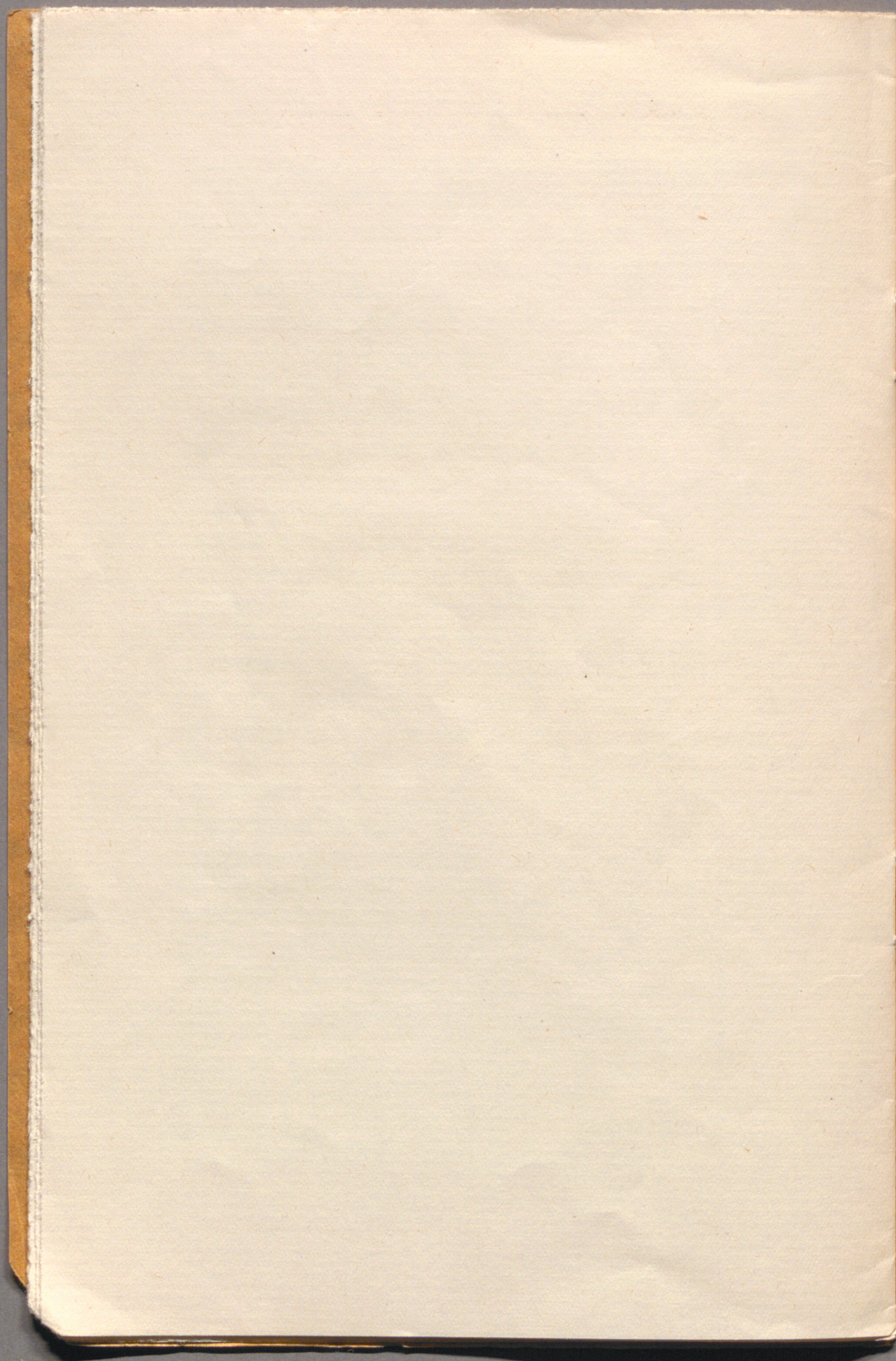
nödvändiga, då böra vi också alla en och var ekonomiskt bidra till en sådan organisation.

Jag har med flit icke kallat föreningen en husmodersförening, emedan jag anser, att den skall stå öppen även för män. Männen ha lika mycket intresse av ett klokt ordnat hushållningssystem som kvinnorna. Om de också icke i alla detaljfrågor äro lika sakkunniga som dessa, torde dock deras uppgift att i yttre hänseende ekonomiskt underhålla hemmet vara en naturlig anledning till och tillräcklig garanti för att de omfatta frågan med livligt intresse.

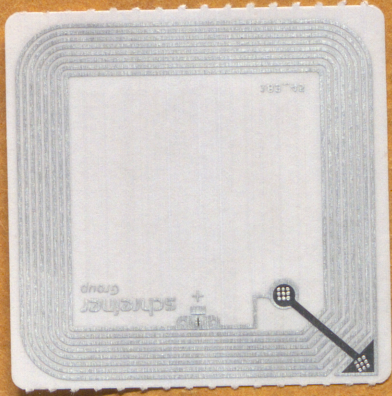
Ej heller för våra andra grannländer är saken främmande. Sedan flera år tillbaka arbetar en förening i Norge, kallad »Hjemmens vel», för frågor, som stå i samband med hushållningen. Även i Finland finns en dylik sammanslutning, där kallad »Marta-föreningen». Båda dessa föreningar ha emellertid inriktat sitt arbete efter i viss mån andra linjer än dem Warming i sitt förslag framlagt, och som jag här endast i största korthet skisserat.

Behovet av att ett arbete av denna art snart upptages är nu så stort, att man torde kunna hoppas, att det ej dröjer länge, innan vi följa Danmarks exempel. Husmödrar ha haft en pärs att genomgå, som väl aldrig skall glömmas. Kanske är det för övrigt bara en första början, ännu ha vi ej sett upplösningen. Böra vi ej då rusta oss att ta upp arbetet med gemensamma krafter i medvetande om att tillsammans kunna vi uträtta långt mer än var för sig.

BRITISH MUSEUM
BRITISH MUSEUM
BRITISH MUSEUM
BRITISH MUSEUM

ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

HANDBOK
FÖR
OFFENTLIG
UTSPISNING

AV

GERTRUD BERGSTRÖM

Skolköksinspektris vid Stockholms Folkskolor.

6 kr.; inb. 7: 50.

Ur innehållet: Allmänna principer. — Sparsamhetsåtgärder. — Betydelsen av renlighet vid matlagning. — Anordningar för arbetet i köket. — Sammansättningen och beskaffenheten av de viktigare födoämnen. — Jämförande tabell över vissa födoämnens kalorivärde och pris. — Matsedlar. — Sjukmat. — Tabell över den procentiska sammansättningen av några viktigare födoämnen. — Utspisningsstater. — Allmänna regler för behandling av de viktigare födoämnen före och vid tillagningen. — Anvisningar rörande tillagningen av de olika rätterna. — Matsedel och utspisningsstat för funktionärer vid större inrättningar jämte anvisningar rörande tillagningen.

»En i alla avseenden synnerligen värdefull bok.»

(Livsmedelsmarknaden.)

»En genomläsning av boken har övertygat oss om, att den korrekt återger vetenskapens moderna ståndpunkt.»

(Hygienisk revy.)

»Boken bör bli av det allra största praktiska värde för dem, som ha den i dessa tider särskilt svåra uppgiften att planera och laga mat i större mängder.»

(Svenska Dagbladet.)